

Een reeks visuele poëzie van Wilfred Smit

Wilfred Smit lijkt te zinspelen op het visuele aspect van zijn gedichten. In een autobiografisch fragment uit voorjaar 1960 schrijft hij over een 'typografisch mopje': 'Misschien is het meer dan een toevallig typografisch mopje dat bij mijn gedichten alleen de eerste versregel met een hoofdletter begint', 'misschien had het een prentenboek moeten zijn en geen bundel gedichten.' 'zoals ik misschien ook het medium poëzie verkeerd ben gaan gebruiken, voor het schilderen van miniaturen, en niet voor het maken van verzen', 'Een verwarring van genres zou men mijn poëzie kunnen noemen, omdat ik ben opgehouden met dekverf en verder ga met poëzie'.

Smit lijkt de ideeën te verwoorden achter de poëzie die hij op dat moment schrijft. Smits De sleutel kun je beschrijven als een figuur- (of beeld)gedicht met nieuwe teksten. Uit de periode januari tot juli 1960 zijn van De sleutel een groot aantal varianten overgeleverd. Al op de oudste versie van dit gedicht zie je globaal twee afbeeldingen: een sleutelbaard en een sleutelgat. Op de definitieve versie van het gedicht suggereert de sleutelgatlijn vier nieuwe teksten. Smit schrijft vele visuele gedichten. Die gedichten verschijnen eerst in Smits tweede bundel Franje (1963) en in Verzamelde gedichten (1971) vormt de visuele poëzie een aaneengesloten reeks.

Hier gaan we de reeks visuele gedichten stuk voor stuk langs, als een prentenboek. Een gedicht suggereert een of meer afbeeldingen. De lijnen van die afbeeldingen scheiden tekstgedeeltes van elkaar. Zo ontstaan nieuwe teksten, die onder het gedicht komen. Voor het overzicht zijn de gedichten genummerd - ook omdat nummers een rol lijken te spelen in Verzamelde gedichten. De bundel heeft 55 gedichten. De eerste 23 gedichten omvatten verzen uit Smits debuut Een harp op wielen (1959), de tweede 32 uit Franje. De 5 laatste verzen staan min of meer apart en volgen direct op de reeks. Strand is gedicht 24 en hier gedicht 1.

1 Strand

Strand

Die verschijningen
in midzomer
noemen ze ezeljes,
maar het kind
berijdt er zijn idee
van koppigheid
twee korrels zand
één grijs één triest
samen al nederland

st... rand

die verschei	scheveningen
in midzomer	
noemen ze es	elfjes
maar het kind	
berijdt er zijn id	pee
van koppigheid	
twee korrels zand	
één grijs één triest	
samen al nederland	

2 De postzegel

de postzegel

ik zou wel anders willen
mijn rose en groen frisser
mijn tanden wit

maar onschuld in zichzelf
is nog geen doel, zeg je
en de papieren bloem
die stof eet in plechtstatigheid
wordt nooit geplukt

ik zou wel anders willen
mijn wang beroet, mijn lip stuk
maar jij wilt het zo
en jou wil ik

3 In de storm

In de storm

Er stond een dwaas mannetje
hoog aan de berm – toen kwam
de wind en nam hem weg.
er scheurde dat doek
aan onze paraplu, zo dwaas
een luikje naar de hemel.
ik zie heel even nog
in jouw dwaas wit gezicht
de rose tong – o wij vergaan!

In de storm

Er stond een dwaas mannetje
hoog aan de berm – toen kwam
de wind en nam hem weg.
er scheurde dat doek
aan onze paraplu, zo dwaas
een luikje naar de hemel.
ik zie heel even nog
in jouw dwaas wit gezicht
de rose tong – o wij vergaan!

in de storm

er stond een dwaas mannetje
hoog aan de berm toen kwam
de wind en nam hem weg

mannetje
toen kwam
weg

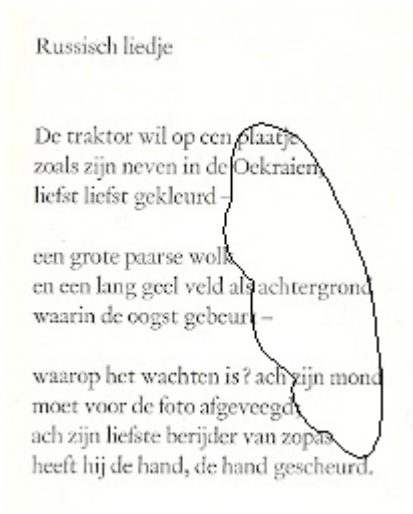
er scheurde dat doek
aan onze paraplu zo dwaas
een luikje naar de hemel

zo dwaas
de hemel

ik zie heel even nog
in jou dwaas wit gezicht
de rose tong – o wij vergaan

even nog
dwaas wit gezicht
tong - o wij vergaan

4 Russisch liedje

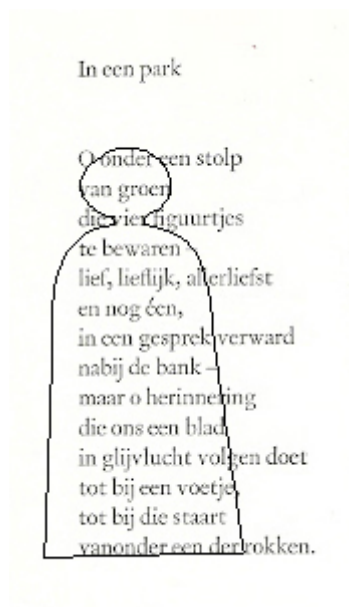
Russisch liedje

de traktor wil opeen plaatje
zoals zijn neven in de Oekraien
liefst liefst gekleurd

een grote paarse wolk
en een lang geel veld als achtergrond
waarin de oogst gebeurt

waarop het wachten is? ach zijn mond
moet voor de foto afgeveegd
ach zijn liefste berijder van zopas
heeft hij de hand, de hand gescheurd

5 In een park

in een park

onder
van groen
fier
te bewaren -
lief, lieflijk, al
en nog één
in een gesprek
nabij de bank -
maar o herinner
die ons een blad
in glijvlucht vol
tot bij een voetje
tot bij die staart
vanonder een der

O een stomp

die figuurtjes

er liefst

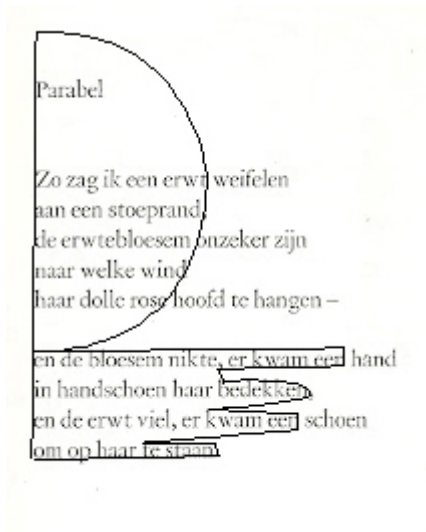
verward

ring

en doet

rokken

6 Parabel

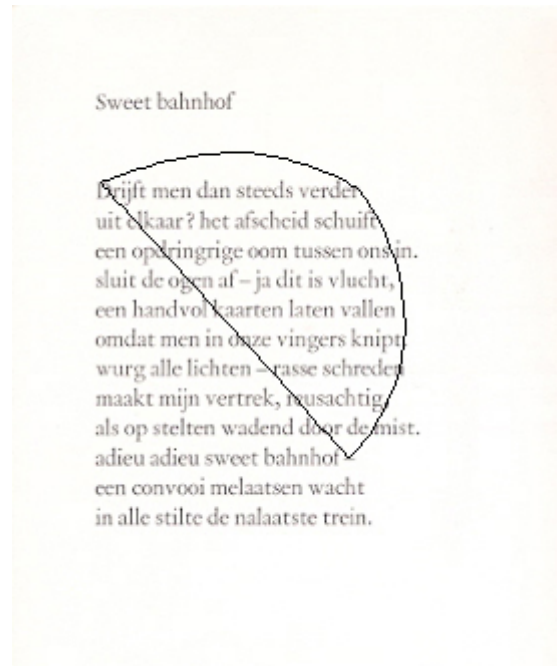
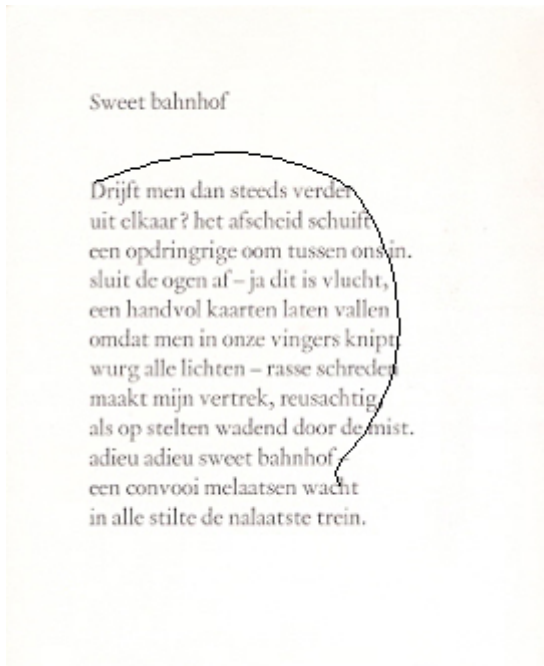

Parabel

zo zag ik een erwt weifelen
aan een stoeprand
de erwtebloesem onzeker zijn
naar welke wind
haar dolle rose hoofd te hangen

en de bloesem nikte, er kwam een hand
in handschoen haar bedekken
en de erwt viel, er kwam een schoen
om op haar te staan

7 Sweet bahnhof

sweet bahnhof

Drijft men dan steeds verder
elkaar? het afscheid schuift
uit ring
een op en af – ja dit is vlucht
sluit de och kaarten laten vallen
een handvol ze vingers knipt
omdat men rasse schrede
wurg alle lichten reusachtig
maakt mijn vertrek or de
als op stelten wadend
adieu adieu sweet bahnhof

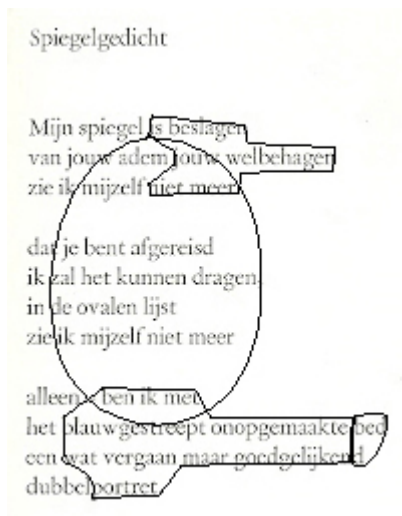
een convooi melaatsen wacht
in alle stilte de nalaatste

?
oom tussen ons in

mist
door

D-trein

8 Spiegelgedicht

spiegelgedicht

mijn spiegel is beslagen
van jouw adem jouw welbehagen
zie ik mijzelf niet meer

adem jou
mijzelf niet meer

dat
ik
in
zie

je bent afgereisd
zal het kunnen dragen
de ovalen lijst
ik mijzelf niet meer

alleen ben ik met
het blauwgestreept onopgemaakte bed
een wat vergaan maar goedgelijkend
dubbelportret

ben ik met pictogram(men)

mijn spiegel is beslagen
van jou adem jou jouw welbehagen
zie ik mijzelf niet meer niet meer

dat je bent afgereisd
ik zal het kunnen dragen
in de ovalen lijst
zie ik mijzelf niet meer

alleen ben ik met
het blauwgestreept onopgemaakte bed
een wat vergaan maar goedgelijken d
dubbel portret

9 Aronskelk

Aronskelk

Foiekelijke bloem
waar de bruid van schrikt
stilstaat op 't pad
naar zoiets wits, een kerk
het is niet waar
dat met Isolde peinst ze,
maar antwoordt niet,
gaat verder in haar doodshemd
met de vergeetmijniet.

aronskelk

foieelijke bloem
waar de bruid van schrikt
stilstaat op 't pad
naar zoiets wits een kerk
het is niet waar
dat met Isolde peinst ze
maar antwoordt niet
gaat verder in haar doodshemd
met de vergeetmijniet

10 Zinnebeeld

Zinnebeeld

Wat dan een stinckende preye
is de mens ? bloeit op een dag,
kleurt naar de zon die bleek groen
kantelt achter een lage muur.

ook als de mestvaalt het donker
wordt ingeschoven herken ik u
als dringender, doordringender

Zinnebeeld

Wat dan een stinckende preye
is de mens ? bloeit op een dag,
kleurt naar de zon die bleek groen
kantelt achter een lage muur.

ook als de mestvaalt het donker
wordt ingeschoven herken ik u
als dringender, doordringender

zinnebeeld

wat dan een stinckende
is de mens ? bloeit op een dag
kleurt naar de zon die bleek
kantelt achter een lage muur.

preye

groen

ook als de mestvaalt het donker
wordt ingeschoven herken ik u –
als dringender, doordringender.

11 Eeuwigheid

eeuwigheid

en plots is alles aangestreeken
met witte was - hoe zou het ?
en zijn jouw lippen onlosmakelijk je jij 'k ik
op die van mij - hoe zou het ?
en hier en daar schemert jouw wang
rood door, niet meer dan dat,
staan in de tuin voortaan wij 't wee
kaarsrecht, ja meer dan dat -
de stearine koekoek roept verraad
vliegt niet meer op hoe zou het ?
ik wil geen eeuwigheid, jij wou het.

12 De sleutel

De sleutel

Weer pas ik
op geheimnissen van iedere kleur,
andermans zaken licht kleverig
als de liefde zelf
de groef daar over heen ach glanzen
van loslippigheid
weer treed ik binnen,
een groen galon op zij, getaand,
knarsend van pijn
maar is knarsen niet van verliefdheid licht
onverstaanbaar zijn?

de sleutel

W	eer pas ik	
	op geheimnissen	van iedere kleur
	andermans zaken	licht kleverig
	als de liefde zelf	
	de groef daar over	zwijgen is koper
	van loslippigheid	heen ach glanzen
	een groen galon op	weer treed ik binnen
	knarsend van pijn	zij getaand
	maar is knarsen niet	van verliefdheid licht
	onverstaanbaar zijn?	

13 Dagboek

Dagboek

Er is geen ontkomen aan ~~groene~~ inkt,
geen ontkomen aan zo'n ~~blad~~ zij
met onder de zestiende van zekere maand
geschreven *de grote paarse sering*
is met zo'n regen op te geven
of er is geen ontkomen aan jouw hand
die vleit, zich tussen mijn knieën wringt.

dagboek

er is geen ontkomen aan	groene	inkt
geen ontkomen aan zo'n blad	zij	
met onder de zestiende	van zekere	maant
geschreven <i>de grote paarse sering</i>		
<i>is met zo'n regen op te geven</i>		
<i>of er is geen ontkomen aan jouw hand</i>		
<i>die vleit, zich tussen mijn knieën wringt.</i>		

14 Schone slaper

Schone slaper

Die blauwe handdoek
in zijn raam ? – hoofdpijn
van een heel hof.
rozen in bed, rozen
in onze oren – wij kunnen u
nog niet te woord staan.
maar gaat u even langs de keuken
daar vindt u de meid
gebloemd tussen haar blauwe pannen
zij vertelt u hoe dat slaapt –
slapen in een te kort hemd.

schone slaper

die blauwe handdoek
in zijn raam ? – hoofdpijn
van een heel hof.
rozen in bed, rozen
in onze ogen – wij kunnen u
nog niet te woord staan.
maar gaat u even langs de keuken
daar vindt u de meid
gebloemd tussen haar blauwe pannen
zij vertelt u hoe dat slaapt –
slapen in een te kort hemd.

15 Aan de vooravond

Aan de vooravond

Geen veld zo meewarig groen
als het jak van een jonge marketenster,
geen enkele spat nog, maar ook zij
verruwt tussen al die baarden in.
Wagram, Waterloo met ondergaande zon –
als purper schreef ik naar huis
en *morgen sneuvelen wij heel zeker*
– o als een vaas, een stomme pot;
de pottbakker heeft een dochter
die marketenster worden zou.

Aan de vooravond

Ave

geen veld zo meewarig groen
als het jak van een jonge marketenster,
geen enkele spat nog, maar ook zij
verruwt tussen al die baarden in.
Wagram, Waterloo met onder A
als purper schreef ik naar huis
en *morgen sneuvelen wij heel zeker*
– o als een vaas, een stomme pot;
de pottbakker heeft een dochter
die marketenster worden zou.

ster

gaande zon

16 Over violen

Over violen

Krullen? jazeker, maar niet week
zoals z'n neef ze draagt,
een stem van mottenziek fluweel
maar roder, manlijker.
zo groeiden ze samen op
- vroeg leed vroeg donker -
dezelkle kleinnapolitaanse straat
in de barok, wie oren
heeft en geld vindt hen vanavond
nog: da gamba d'amore.

herkomst: 1999

Over violen

O v

krullen? jazeker, maar
zoals z'n neef ze draagt,
een stem van mottenziek
maar roder, manlijker.
zo groeiden ze samen
vroeg leed vroeg

niet week

fluweel

op
donker-kleinnapolitaanse straat

dezelfde
in de barok wie oren
heeft en geldt vindt
nog: da gamba

hen vanavond
d'amore

17 Arabeske

Arabeske

Mag ik u voorstellen –
iemand van wie ik niet houd.

niet de kleur handschoenen,
bedauwd paars, niet de snit haar,
zelfs niet de wijze van zuchten
die me passen zou;

 toch geloof ik
dat het dieper tussen ons wordt –
waarom? – wij wandelen de paden
van hetzelfde avondlijk ganzebord.

arabeske

mag ik u voorstellen
iemand van wie ik niet

houd

niet de kleur handschoenen,
bedauwd paars, niet de snit
zelfs niet de wijze van zuchten
die me passen zou;

haar

 toch geloof ik
dat het dieper tussen ons wordt –
waarom? – wij wandelen de paden
van hetzelfde avondlijk ganzebord.

18 Zeegezicht

Zeegezicht

Uit dit wiegelend mastbos
vind ik jouw schip wel niet terug,
het had ach had ook geen wimpel,
waarom laten elkaar ooit los
lief en geliefde? zo simpel
in elkaar gepast vindt men terug
niet één blauw zoutkristal
en dat geeft dorst, breekt, dat is al.

zeegezicht

uit dit wiegelend mastbos	
vind ik jouw schip wel niet	terug
het had ach had ook geen	wimpel
waarom laten elkaar ooit	los
lief en geliefde? zo simpel	
in elkaar gepast vindt men	terug
niet één blauw zoutkristal	
en dat geeft dorst, breekt	dat is al

19 Graftchrift

Graftchrift

Op middaghoogte,
de citroen met een kreet afgeworpen
van zijn tak,
en weggesloten en niet meer geel;
daaroverheen stil weggewandeld
herinnering – een wandelend blad.

grafschrift

op middaghoogte,
de citroen met een kreet afgewor... pen
van zijn tak,
en weggesloten en niet meer geel;
daaroverheen stil weggewandeld
herinnering – een wandelend blad

20 Slapeloos

Slapeloos

Een nachtblauw ganzenoog, een erwt,
een pseudo-parel, bruidstranen
één dof één glanzend,
alles wat rond is in zichzelf
en slapeloos –

en daarvan rijgt niet heel secuur
de nachtwind tot één streng de uren.

slapeloos

een nachtblauw ganzenoog, een erwt,
een pseudo-parel, bruidstranen
één dof één glanzend,
alles wat rond is in zichzelf
en slapeloos –

en daarvan rijgt niet heel sec uur
de nachtwind tot één streng de uren

21 Kerst

Kerst

Hangen aan dezelfde tak
is niet genoeg – jij glanzend
in je diepblauw vel,
en ik wat achteraf
wat zou er ook tussen ons?
zie, de kaars vreet aan een ster,
keert zich af, bitter,
als alle verguldsel bitter.
– breek als ik je niet hebben kan,
breek zo dat er een kind schrikt
beneden aan de boom

– scherven, wat bloed, speeksel, geluk.

kerst

hangen aan dezelfde tak
is niet genoeg – jij glanzend
in je diepblauw vel,
en ik wat achteraf
wat zou er ook tussen ons?
zie, de kaars vreet aan een ster,
keert zich af, bitter,
als alle verguldsel bitter.
– breek als ik je niet hebben kan,
breek zo dat er een kind schrikt
beneden aan de boom

– scherven, wat bloed, speeksel, geluk

22 Sint Wilfred

Sint Wilfred

Met de eerste sneeuw
in de vensterbank
sta ik gedachteloos: een blauwe
smook trekt langs,
een boom wiekt op z'n takken,
witte doornenkroon, voorbij.
ik trek mijn hoofd terug,
moe hoofd; het buigt
en iemand neemt het in zijn handen.
o worden zoals gij
mijn boeken moet ik gaan verbranden.

Sint Wilfred

met de eerste sneeuw
in de vensterbank
sta ik gedachteloos: een blauwe
smook trekt langs,
een boom wiekt op z'n takken,
witte doornenkroon, voorbij
ik trek mijn hoofd terug,
moe hoofd: het buigt
en iemand neemt het in zijn handen
o worden zoals gij
mijn boeken moet ik ? gaan verbranden

23 kanonnier Smit

Kanonnier Smit

Een mond voor het spreken
herinnerd als een open ding,
hoeveel sneeuw kan erin –

aan alle grote woorden een pluimpje
en een ster.

de sneeuw voor ze valt
vergeet liefst zo'n stille snuit,
maakt er een plaatje van –

de kanonnier maakt er een praatje
van: ah coupdefoudre!

kanonnier Smit

E
h
h

aan alle grote woorden een pluimpje
en een ster

de sneeuw voor ze valt
vergeet liefst zo'n stille snuit
maakt er een plaatje van

de kanonnier maakt er een praatje
van: ah coupdefoudre!

24 Chinees nieuwjaar

Chinees nieuwjaar

Stiller aan tafel,
de spekkoek en het speenvarken
in z'n witte kistje
zijn ons al voorgegaan –
om zijn portret, de enige zoon,
wordt het eens zo stil:

veel veel geluk wens ik je,
een kommetje, een pink
die niet breekt, een vlam
kussen om mee te slapen.

Chinees nieuwjaar

stiller aan tafel,
de spekkoek en het speenvarken
in z'n witte kistje
zijn ons al voorgegaan -
om zijn portret, de enige zoon,
wordt het eens zo stil:

veel veel geluk wens ik je
een kommetje, een pink nagel
die niet breekt, een vlam rood
kussen om mee te slapen

Buiten tierlantijnen sneeuw
tegen je raam – laat binnen –
doe me open.

buiten zo koud als de knoop
aan je pyamajas – doe open –
maak me warm.

eenmaal binnen
met vijf zijden meter schroom
afgerold – o laat overgaan –

eenmaal binnen
met franje die van hitte krult
zo nabij – maak open, ik verga

Buiten tierlantijnen sneeuw
tegen je raam – laat binnen –
doe me open.

buiten zo koud als de knoop
aan je pyamajas – doe open –
maak me warm.

eenmaal binnen
met vijf zijden meter schroom
afgerold – o laat overgaan –

eenmaal binnen
met franje die van hitte krult
zo nabij – maak open, ik verga

Beletselteken buiten binnen

B
b
e
e

B
R

F
R

26 Bidsprinkhaan

Bidsprinkhaan

Voor Erik

Zachtgroen meccano dacht ik dat je was,
en dat je bad voor het eten,
maar je eet al biddend van wat zopas
naast je op de steen gezeten
nog een lieve neef van moederszijde was –

doet geen oog toe, leest, hebt in het mos
o al plato's duistere plaatsen opgelost.

bidsprinkhaan

zachtgroen meccano dacht ik dat je was,
en dat je bad voor het eten,
maar je eet al biddend van wat zopas
naast je op de steen gezeten
nog een lieve neef van moederszijde was

doet geen oog toe, leest, hebt in het mos
o al plato's duistere plaatsen opgelost

o oog

27 Elegie

Elegie

Voor Alexander

Elk onder één blad hangen de peren,
die klotekinderen der rijken,
een bijna blauwe wang
elkaar toegekeerd
als natte boddbisatva's in de levensboom
bij regen, van binnenuit verlicht,
zelfzalig, al wat zwaarder
om te zien –

en dan een plotselinge jambe hier
en een trochee daar
in het gras.

Elegie

Voor Alexander

Elk onder één blad hangen de peren,
die klotekinderen der rijken,
een bijna blauwe wang
elkaar toegekeerd
als natte boddbisatva's in de levensboom
bij regen, van binnenuit verlicht,
zelfzalig, al wat zwaarder
om te zien –

en dan een plotselinge jambe hier
en een trochee daar
in het gras.

elegie

elk onder één blad hangen de peren
die klotekinderen der rijken,
een bijna blauwe wang
elkaar toegekeerd

als natte boddbisatva's in de levens boom
bij regen, van binnenuit verlicht,
zelfzalig, al wat zwaarder
om te zien

en dan een plotselinge jambe hier
en een trochee daar
in het gras

peren